

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL.

1896 ÁPRILIS 1-TŐL JÚNIUS 30-ÁIG.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 1195 db., ajándék útján 424 db., vétel útján (1571 frt 15 kr. értékben) 236 db, vagyis összesen 1855 db nyomtatvánnyal, ezen felül még 908 db apró nyomtatvánnyal gyarapodott.

A könyvtár helyiségeiben ezen idő alatt 2178 egyén 4754 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 262 egyén 488 kötetet használt.

Az új szerzemények közül nevezetesebbek: 1. A »Schema primum generale sive forma studiosum Albensium pro a. 1657.« cz. nyomtatvány collotypiai hasonmása. (30 frt.) 2. Speculum vitae beati Francisci et sociorum ejus. Venetiis, 1504; és hozzá kötve: Privilegia indulgentiae fratrum minorum ordinis sancti Francisci (100 frt.) 3. Bizzozero, Ungria restaurada. Barcelona, 1688. (20 frt.) 4. Silvestre, Universal paleography. London, 1849. (425 frt.) 5. Specimina paleographica registorum Romanorum pontificum. Romae, 1888. (55 frt 80 kr.) 6. Gothaischer Hofkalender für 1770, 1772, 1776, 1784, 1785, 1893. (176 márka 50 pf.) 7. Armeé-Bulletin, nr. 1—42. (150 márka) 8. Hausler, Atlas der merkwürdigsten Schlachten. Merseburg, 1839. (225 m.)

Ajándékaikkal a következők gyarapították könyvtárunk anyagát: Áldásy Antal dr. (2 db.), Békefi Remig (2 db.), Colin Armand Párisból, Crocker Uriel Bostonból, Dessewffy Arisztid, Dévay József Éble Gábor, Farkas Emőd (1—1 db.), Fejérpataky László dr. (22 db.), Ferenczy József dr. (2 db.), Fülep J. György (4 db.), Alföldi Flott Károly (1 db.), Franklin-társulat (3 db.), ifj. Gebé Andor Ungvárról (1 db.), Gyürky Ödön (5 db.), Hauser Pál (1 db.), Istvánffy Gyula

dr. (2 db.), Jung főesperes Edinburghból, Kaizer Ferdinánd, Leleszi Kovács Kálmán (1—2 db.), Mary Lowell-Putnam Bostonból (5 db.), Major Gyula (14 db.), Paulovics István Ujvidékről (2 db.), Pálffy Gyula Pécsről (1 db.), Simonyi Zsigmond, Szalay Imre (1—1 db.), Id. Szinnyi József (9 db.), Thomas Willing Balch Philadelphiaból (1 db.).

Az elmúlt negyedévben 687 munkáról czimlap készült és 1500 munka repertorizáltatott, ide számítva azt a 492 munkát is 1068 kötetben, amit ez idő alatt a Lanfranconi-gyűjteményből dolgoztatott. A repertorizálásban ez a tekintélyes szám csak úgy volt elérhető, hogy, a mennyiben a könyvtári szolgálat ezt megengedte, a nyomtatványi osztály tisztviselői első sorban a már régebben megczédulázott munkák osztályozásával foglalkoztak és hogy a Lanfranconi-féle gyűjtemény feldolgozásához, a nagyméltóságú miniszterium által a gyűjtemény elhelyezésére és rendezésére kiutalványozott 4000 frtnyi összeg maradványából, egy díjnak alkalmaztatott. Emellett a nyári szünet bekövetkezete előtt megreklamáltattak a késedelmes kikölcsozöknél lévő könyvek és 486 munka 624 kötetben kötés alá adatott.

II.

A *hírlaptár* gyarapodását a következő adatok tüntetik fel: Ranschburg antiquártól 5 frt 50 krért megvásároltatott a Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1858., 1864., 1875., 1881. évfolyama (4 évf. 207 szám), Wagner-Juhász Margit asszonyág ajándéka: Kassa-Eperjesi Értesítő 1851., 1856., 1865. évfolyamai (2 évf. 5. szám.) Köteles példányként beérkezett 103 évf. 15,828 száma. Az összes gyarapodás 110 évf. 16,040 számban.

Bekötetett 204 kötet, kötés alá adatott 135 kötet.

Átnézetett 154 hírlap 3069 száma.

Reklamáló levél 96 iratott, ebben 728 hírlapszámot kértünk; beérkezett eddig 457 szám.

Czéduláztatott 63 új hírlap és régibb czédulákra iratott 103 évfolyam.

Az olvasók száma 305 volt; ezek 630 kötet hírlapot használtak.

III.

A *kézirattár* a lefolyt negyedben 27 kézirattal s 4 köteles példányként beküldött fényképmásolattal gyarapodott, még pedig ajándék útján (Dévay Józseftől 1 db., Schönherr Gyulától 2 db) 3, vásárlás útján 6, s a levéltárból áthelyezett 18 db kézirattal. Ez anyagban kétségtelenül legbecsesebb az a kis füzet, mely Kisfaludy Sándor »Francia fogságom« cz. naplóját tartalmazza. E munka, melynek töredékeit Rényi Rezső ismertette az irodalomban, — ezek egy füzet hián most a múzeumba kerültek, —

kiválóan becses Kisfaludy S. költői pályafutásának megítélésére, költői életének megismerésére. E kéziraton kívül kiemeljük Hatos Gusztávnak Baranya megyére vonatkozó nagy gyűjteményét és egy kis kollekcziót, mely Szathmár-Némethi Sámuel életére és működésére vonatkozó eredeti iratokat tartalmaz.

Az évnegyedben 48 kutató 171 kéziratot használt.

Ez idő alatt 36 újonnan fölvelt műről 64 új czédula s a növedék-napló rekonstruálása közben 27 czédula revideáltatott, vagyis 91 czédula osztatott be, mi által a Tunyogi-, Hatos-, Szolárcsik-iratok, az évnegyedi gyarapodás és az 1886. évi növedék-napló anyaga rendeztetett és feldolgoztatott. Ezen kívül huzamosabb időt vett igénybe az évezredes kiállítás anyagának előkészítése, földolgozása s kiadása. A csonka, töredékes és kiselejtezett s eddig szanaszét őrzött hiányos vagy fölvehetetlen anyag elhelyeztetett s róla rövid mutató készült.

IV.

A *levéltár* törzsanyaga ajándék útján 28 irattal és 3 fényképmásolattal, vétel útján 2 irattal, 6 fényképmásolattal s ezek negatívjával, 6 pecsétlenyomattal s ezek 6 negatívjával, végül az országos levéltártól átvett kárpótlási anyag pótlásaként 471 irattal, összesen 526 darabbal gyarapodott. Ehhez járulnak a gróf Széchenyi család és gróf Bethlen Gábor örök letéteményei és a Máriássy család iratainak kiegészítésére báró Máriássy János ny. altábornagy által letéteményezett 1 db levéltári lajstrom.

A levéltári törzsanyag egyes csoportjai között a gyarapodás következőkép oszlik meg: középkori irat 1 db, újabbkori irat 468 db, nemesi irat 5 db, levél 25 db, az 1848/49-iki szabadságharcra és az emigrációra vonatkozó iratok csoportja 2 db, fényképgyűjtemény 13 db, pecséthasonmások gyűjteménye 12 db.

Az új szerzemények közül a gróf Széchenyi-család 17 ládára terjedő rendkívül gazdag levéltárán kívül, valamint a gróf Bethlen-család 7 ládára terjedő marosvásárhelyi levéltárán kívül kiemelendők az 1848/49-iki III. hadtest tábori működési pénztárának 1849 január 30-tól augusztus 15-ig terjedő naplója és Kossuth Lajosnak 1879 ápril 21-én emlékiratai kiadása tárgyában Tettey Nándor és társához intézett levele.

A nemesi iratok gyűjteményének újabb gyarapodása: 1. 1610 június 18. Bécs. Zughó Lukács czimerlevele II. Mátyástól. 2. 1623 november 18. Bécs. Foky Imre czimerlevele II. Ferdinándtól. 3. 1676 május 21. Laxenburg. Megyessy Mihály, Pintér Pál és Szeőleősy Pál czimerlevele I. Lipóttól. 4. 1793 augusztus 31. Zemplén vármegye nemesi bizonyítványa Medgyessy István és András részére. 5. 1803 márczius 3. Szabolcs vármegye nemesi bizonyítványa Jeney István részére, hivatkozással I. Lipótnak 1659

szeptember 5-én Pozsonyban Jeney, másképp Szabó István és Szócs György részére adott czimerlevelére.

Rendkívül becses történelmi, diplomatikai és pecséttani anyagot képviselnek az oklevél- és pecséthasonmások, a melyek részben az országos kiállításra felküldött anyagból, a kiállítási másolási iroda alapjából, részben Bojnicsics Iván horvát orsz. levéltárnok közvetítésével a zágrábi országos levéltárból szereztek meg a levéltár részére. Ezek a következők: *a) fényképmásolatok.* 1. 1071. IV. Kresimir horvát király oklevele az arbei püspökség részére. 2. Ugyanez oklevél pecsétje. 3. 1111. Kálmán király oklevele az arbei püspökség részére. 4. Ugyanez oklevél pecsétje. (Valamennyi eredetije a zágrábi orsz. levéltárban.) 5. 1207 augusztus 10. A veszprémi káptalan kiadványa a tihanyi apátság részére Vámos földje megvásárlásáról. 6. 1526 augusztus 26. II. Lajos királynak a mohácsi táborból kelt levele; elő- és hátlap. 7. 1526 szeptember 18. Zsigmond lengyel király levele. (Valamennyi eredetije a herceg Batthyány család körmenői levéltárban.) *b) pecséthasonmások gipszből.* 1. Imre király függő pecsétje, a szentgotthárdi apátság részére 1198-ban kiadott oklevéléről. 2. A veszprémi káptalan 1207-iki oklevelének függő pecsétje. 3. II. Endre zöld viaszba nyomott függő pecsétje a szentgotthárdi apátság részére 1213-ban kiadott okleveléről. (Valamennyi eredetije a körmenői hercegi levéltárban.)

Ajándékaikkal Meggyessy Zsigmond, Neuzl Francziska, Széky Géza gerjeni ev. ref. lelkész, Tettey Nándor és Weinwurm Antal fényképész gyarapították a levéltárat. A vétel útján megszerzett anyagért 50 frt utalványoztatott ki.

A lefolyt évnegyedben 12 kutató 1568 iratot használt. Külső használatra 33 téritvényen kikölcsönözött 400 irat, 14 nyomtatvány, 2 fénykép és 3 pecséthasonmás.

Az évnegyed szerzeményei — a családi letétemények kivételével — mind feldolgoztattak és beosztattak. Ezenkívül beosztott a régebbi szerzemények közül és a használatban levő anyagból a középkori oklevelek közé 47 db, az újabbkori iratok közé 186 db, a levelek közé 98 db, a nemesi iratok közé 18 db, a családi levéltárak anyagába 117 db, összesen 466 db.

Az ezredéves országos kiállítás történelmi főcsoportja igazgatóságának megkeresésére a múzeumi könyvtár készséggel bocsátván anyagát az igazgatóság rendelkezésére, a levéltári anyag kiválasztása a levéltár majdnem valamennyi csoportjának átkutatását tette szükségessé. E nagy munka eredményeként a középkori iratokból 7, az újabbkoriakból 3, a nemesi iratokból 12, a czéhiratokból 22, az 1848/49-iki iratokból és nyomtatott falragaszokból 46, a levelekből 4, a kisebb iratokból 7 db, továbbá a báró Balassa, gróf Forgách, gróf Rhédey és Soós családok level-

táraiból 1—1, a Kállay család levéltárából 4, a Görgei család levéltárának 1848/49-iki anyagából 15 db, összesen tehát 125 darabra rugó levéltári anyag választatott ki és adatott át a történelmi főcsoport igazgatóságának.

Nagyobb munkát igényelt még azon iratok kiválasztása, melyek a Kossuth Lajos örököseitől megvásárolt s. ez év végeig kettős zár alatt őrzött iratokból a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszterium engedélyével Helfy Ignác sz. képviselő úrnak Kossuth Lajos iratai VI. kötete számára leendő felhasználás végett kiadattak.

Folyamatban van az 1848/49-iki szabadságharcz és az emigráció iratainak és a báró Balassa család levéltárának rendezése.

Végül dr. Schönherr Gyula levéltárnok hivatalos kiküldetésben április hó 13—15. napjaiban leltár mellett átvette és a múzeumba felszállította a gróf Bethlen család Marosvásárhelyt elhelyezett levéltárát.

A BUDAPESTI MAGYAR KIRÁLYI TUDOMÁNY-EGYETEM KÖNYVTÁRA 1895-BEN.

A budapesti egyetemi könyvtár 1895. évi állapotáról *Szilágyi Sándor* igazgató a következő jelentést intézte *Wlassics Gyula* vallás- és közoktatásügyi miniszterhez:

Azon magas érdeklődés, melylyel Excellentiád millenaris ünnepélyünket kíséri, Excellentiádnak mondhatni közvetlen, személyes részvétele mindabban, mi hazánk kulturális intézményeinek méltó bemutatását kívánja eszközölni, buzditólag, irányadólag hatott arra, hogy hazánk kulturális és tanügyi képe a valóban megfelelően mutattassék be a kiállításon. Hiszen Excellentiád kifejezést is adott ezen kívánatának, hogy az ezredéves kiállításon hazánk főiskolája mennél méltóbban legyen bemutatandó.

Ez ösztönözte a könyvtár személyzetét is, hogy tehetségük és igyekezetük legjavával szolgálatába álljanak ezen ügynek. Egy csoportnak elnöke és előadói épen a könyvtár személyzetéből teltek ki; de kitünő szolgálatot tett dr. Máté Sándor, első ör. úr is azzal, hogy az egyetemi könyvtár történelmét keletkezésétől napjainkig megírta tisztán hivatalos adatok alapján s e nevezetes kulturális intézet multjának hű képét tárta fel. Erre nézve bátor vagyok még kiemelni azt, hogy igen becses e munka azon része, mely a könyvtárnak a kötetmi példányokra vonatkozó joga történelmi fejlődését tárgyalja, a mi ma aktuális jelentőségű is, ezenfelül a közéletünk és irodalmunk terén működők közül nem egyben kedves emléket újít fel az által, hogy az idő haladó éveit